

Declarația Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte privind alegerile locale generale din 5 noiembrie – 19 noiembrie 2023

22 noiembrie 2023

Pornind de la principiile care stau la baza unor alegeri libere și corecte, stabilite în tratatele și convențiile internaționale privind drepturile civile și politice și în Codul bunelor practici în materie electorală a Comisiei pentru Democrație prin Drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția),

Subliniind rolul esențial al noii legislații electorale și conexe aplicată pentru prima dată în cadrul alegerilor locale generale din acest an,

Evidențiind că alegerile locale s-au desfășurat în contextul războiului declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei și a unui război hibrid pus în aplicare de Federația Rusă în Republica Moldova,

Constatând caracterul competitiv al alegerilor locale generale din 5 și 19 noiembrie 2023, manifestat printr-o varietate de alternative politice, în pofida excluderii unor concurenți implicați în acțiuni subversive care au afectat integritatea procesului electoral,

Având la bază principiile sus enunțate și pornind de la constatările și abaterile înregistrate de către organizațiile membre ale Coaliției, atât pe parcursul campaniei, cât și în ziua alegerilor,

Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte apreciază scrutinul electoral din 5 și 19 noiembrie 2023 ca fiind unul parțial liber și parțial corect, din următoarele considerente:

Administrarea și desfășurarea alegerilor. Alegerile locale generale din 5 și 19 noiembrie 2023 s-au desfășurat în conformitate cu prevederile noului Cod electoral și ale legislației conexe adaptate. Coaliția amintește că procesul de elaborare a noii legislații electorale și a celei conexe a fost unul transparent și deschis pentru coparticiparea tuturor celor interesați, fiind desfășurat sub egida Comisiei Electorale Centrale (CEC).

Autoritatea electorală centrală a activat colegial și deschis, iar administrarea alegerilor s-a desfășurat în general transparent și profesionist. Totuși, insuficiența de cadre a afectat negativ unele din activitățile sale, inclusiv prelucrarea și publicarea în termen a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale, dar și a contestațiilor, sesizărilor depuse de actorii electorali.

Activitatea organelor electorale inferioare a fost marcată de un volum mare de lucru, datorat inclusiv numărului sporit de contestații privind organizarea și desfășurarea scrutinului. În ziua alegerilor procesul electoral a fost administrat eficient și transparent. În același timp, numărul mare al incidentelor constatate de observatorii Promo-LEX (încălcări ale secretului votului, prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta sau în raza de 100 de metri de la secția de votare, etc.)¹ poate indica asupra intenției unor actori electorali de a submina integritatea procesului electoral.

¹ <https://promolex.md/24624-statistica-incidentelor-din-ziua-alegerilor-alegeri-generale-locale-2023-versus-2019-primul-tur/?lang=ro>

Restricțiile privind dreptul de a fi ales. După adoptarea hotărârii Curții Constituționale (CC) privind declararea neconstituționalității partidului Șor², Parlamentul a votat cu doar câteva zile înainte de începerea perioadei electorale un șir de restricții impuse asupra dreptului de a fi ales³. Contestarea constituționalității normei în perioada desemnării și înregistrării candidaților, suspendarea acțiunii legii pentru o perioadă de 5 zile și declararea neconstituționalității⁴ restricției cu doar 3 zile până la finalizarea înregistrării candidaților au provocat incertitudinile pentru concurenți, organele electorale și alegători, afectând claritatea și previzibilitatea procedurilor electorale.

Acestea au fost amplificate de instituirea de către Comisia pentru Situații Excepționale (CSE)⁵ și aprobarea de către Parlament a unor noi restricții privind dreptul de a fi ales, deja cu 2 zile înainte de finalizarea înregistrării candidaților, în condiții de minimă transparență și cu omiterea etapelor procesului legislativ.

Competitivitatea scrutinului. Coaliția consideră că alegerile locale generale au fost competitive, așa cum la scrutin au participat 37 de formațiuni politice, din 60 înregistrate la Agenția Servicii Publice (ASP), fiind astfel asigurat pluralismul politic și o varietate mare a opțiunilor de vot pentru alegători.

Totuși, cu doar două zile înainte de turul I de scrutin, prin derogare de la prevederile Codului Electoral, Comisia pentru Situații Excepționale⁶ a decis anularea înregistrării tuturor candidaților nominalizați de Partidul “Șansă” (formațiune derivată din ex-Partidul Șor) în temeiul amenințării securității naționale și a încălcărilor semnificative privind finanțarea campaniei electorale. Acest fapt a limitat opțiunile de vot ale cetățenilor și a rezultat în alegeri cu un singur concurent electoral în unele localități mai mici⁷. Menționăm că, excluderea la pachet a candidaților, fără posibilitatea de a beneficia de mijloace legale eficiente pentru a-și susține drepturile, este în contradicție cu standardele internaționale în domeniul electoral.

Utilizarea abuzivă a resurselor administrative în campania electorală. În perioada electorală este interzisă utilizarea de către candidați a resurselor administrative, inclusiv prin lansarea sau participarea la lansarea proiectelor de infrastructură sau a achizițiilor efectuate din bugetul public național, utilizarea echipamentelor, a mijloacelor și a bunurilor publice. În același timp, în scopul asigurării principiului neutralității statului, cadrul legal trebuie să asigure neutralitatea funcției publice prin interzicerea funcționarilor publici de a desfășura activități de campanie electorală în calitatea lor oficială, fie că sunt ei înșiși candidați, fie că susțin anumiți candidați⁸.

Observatorii Promo-LEX au identificat peste 150 de cazuri de utilizare a resurselor administrative⁹ în contextul alegerilor locale generale. Acestea se referă la implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții publice, asumarea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici, utilizarea instituțiilor statului în scopul promovării inițiativelor electorale, organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice, cu angajații instituțiilor respective, în timpul orelor de lucru ale acestora.

Utilizarea fondurilor din surse ilegale în campania electorală. Acuzații credibile, repetate și răspândite privind utilizarea abuzivă a fondurilor din surse ilegale și străine pentru cumpărarea voturilor dar și a candidaților au fost făcute înainte și în timpul campaniei electorale cu referință la Ilan Șor, Partidul “Șansă”, dar și alți sateliți ai acestuia.

Coaliția consideră că, lansarea și promovarea intensă de către aceștia, în perioada electorală, a diverselor inițiative de finanțare a proiectelor locale de dezvoltare a infrastructurii, de suplimentare a pensiilor din fonduri private au distorsionat campania electorală și i-au împiedicat pe unii alegători să facă o alegere informată.

² <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=828&l=ro>

³ <https://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/6555/language/ro-RO/Default.aspx>

⁴ <https://constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=834&l=ro>

⁵ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/dispozitia_cse_nr.86_04.10.2023.pdf

⁶ https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/92.dispozitia_cse_92_03.11.2023-1.pdf

⁷ https://a.cec.md/ro/pe-3-martie-2024-vor-avea-loc-alegeri-particiale-2781_107970.html

⁸ Joint [Guidelines](#) for preventing and responding to the misuse of administrative resources during electoral processes, adopted by the Council for Democratic Elections at its 54th meeting, Venice, 10 March 2016 and by the Venice Commission at its 106th plenary session, Venice, 11-12 March 2016.

⁹ A se vedea datele cumulative din rapoartele nr. 2-5 ale Misiunii Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie - 19 noiembrie 2023: <https://promolex.md/category/alegeri/locale-generale/2023/?lang=ro>

Raportarea financiară în campania electorală. Noul Cod electoral stipulează reguli îmbunătățite privind finanțarea campaniei electorale. Cadrul de reglementare conține prevederi legate de raportarea detaliată, dezvăluirea în timp util, supravegherea comprehensivă și măsuri de răspundere pentru încălcările admise. Totuși, unele deficiențe de implementare au creat obstacole pentru unii concurenții electorali, printre care și dificultăți la deschiderea conturilor bancare speciale.

CEC, responsabil să exercite controlul financiar și supravegherea finanțării campaniei electorale, a depus eforturi considerabile să asigure compliance cu regulile de finanțare a campaniei. Totuși, capacitatea insuficientă la nivel central și regional de a verifica cheltuielile în comparație cu veniturile declarate și de a publica rapoartele conform termenelor solicitate a compromis un proces de altfel transparent și responsabil.

Comportamentul mass-media și suspendarea licențelor a șase posturi TV. Cu unele excepții, radiodifuzorii au avut un comportament relativ echilibrat în campania electorală, oferind acces în știri pentru majoritatea concurenților electorali pe care i-au reflectat corect și echidistant. În același timp, majoritatea posturilor TV monitorizate nu au asigurat pluralismul de opinie în știri, acestea fiind și puternic dezechilibrate din perspectiva de gen. Unele media au favorizat sau defavorizat anumiți concurenți prin știrile cu caracter electoral indirect despre activitatea pozitivă sau negativă a administrației publice centrale sau locale.

De asemenea, suspendarea la 30 octombrie 2023, de către Comisia pentru Situații Excepționale (CSE), a licențelor de emisie a șase servicii media audiovizuale pare să fie o restricție disproporționată a libertății de exprimare, în lipsa unor explicații extinse privind circumstanțele factice și juridice ce justifică măsurile restrictive.

Încălcări privind respectarea sistemului de cotă dublă. Percepțiile societății față de rolul femeilor în politică și procesul decizional s-au înrăutățit în 2023, cu un număr mai mare de respondenți care consideră că femeile nu au ce căuta în politică și că sunt mai puțin capabile să dețină funcții de conducere. Ponderea femeilor candidate pentru funcția de primară și a femeilor alese în această funcție a crescut nesemnificativ, tendință care se păstrează la ultimele patru scrutine electorale, ceea ce semnifică un progres lent. A crescut numărul femeilor candidate și alese în funcția de consiliere datorită sistemului de cotă dublă (include cota de reprezentare de 40% și prevederi de poziționare pe liste). Cu toate acestea au fost înregistrate încălcări privind respectarea sistemului de cotă dublă, în special pentru desemnarea listei de candidați pentru funcția de consilier/ă local/ă de nivelul I.

Discriminarea persoanelor cu dizabilități. Persoanele cu dizabilități s-au confruntat cu bariere de accesibilitate fizică și informațională. Peste 60% din secțiile de votare sunt inaccesibile. Auditul accesibilității paginilor web ale concurenților electorali relevă faptul că acestea nu sunt accesibile pentru persoanele cu dizabilități.

Posturile TV care au difuzat debateri electorale, fie nu au asigurat traduceri în limbajul mimico-gestual, fie nu s-au conformat deciziei Consiliului Audiovizualului nr.284 din 02.09.2022 și nu au redat imaginea feței și mâinilor interpretului în mărime de cel puțin 1/3 din ecran, așa cum prevede norma legală. Pe parcursul campaniei electorale nici în instituțiile rezidențiale și nici în alte centre comunitare nu au fost organizate întruniri electorale cu și pentru persoanele cu dizabilități intelectuale.

Numeroase cazuri de discurs de ură și instigare la discriminare. Pe parcursul campaniei electorale au fost observate cel puțin 36 de cazuri de utilizare a discursului de ură, instigare la discriminare și a mesajelor sexiste de către candidați, politicieni, lideri de opinie, jurnaliști și cetățeni. Discursurile de ură au avut la bază criteriile: „apartenență politică”, „orientare sexuală/identitate de gen” și „sex/gen” și au fost îndreptate împotriva politicienilor și a competitorilor electorali, a femeilor și a persoanelor LGBT.

Votul alegătorilor a fost influențat într-o anumită măsură și de transmiterea pe scară largă de către unii dintre candidați și forțele politice care îi susțin a informațiilor distorsionate, speculațiilor fără o bază factuală și a falsurilor intenționate, adică a dezinformării.

www.alegeliber.md – *Coaliția civică pentru Alegeri Libere și Corecte este o entitate permanentă, benevolă, constituită din 39 organizații obștești din Republica Moldova cu scopul de a contribui la dezvoltarea democrației în Republica Moldova prin promovarea și desfășurarea alegerilor libere și corecte în conformitate cu standardele ODIHR (OSCE), ale Consiliului Europei și a instituțiilor specializate afiliate acestuia.*